

dr. Matija Ogrin

TROJE STOLETIJ ŠKOFJELOŠKE PASIJONSKE PROCESIJE

Povzetek

Kapucinska pasijonska tradicija 17. in 18. stoletja je obsegala plejado besedil in verzij za dramsko uprizarjanje Jezusovega pasijona in s tem povezano ljudsko pobožnost. *Škofjeloški pasijon* je žal edini ohranjeni člen tega besedilnega izročila. Kljub temu so se v njem in ob njem ohranili drobci, ki dokazujejo obstoj nekdanjega obširnega izročila. Iz njih je moč zanesljivo izluščiti osnovno kronološko os *Škofjeloškega pasijona*, ki jo nudi ta članek.

Če se hočemo v našem spominjanju osrediniti predvsem na loško procesijo kot javno pobožnost in uprizoritev, se nam nudi izpričan razpon uprizorjenih loških pasijonov, od leta 1713 do prepovedi v letu 1768. Ta razpon je časovno širši, a brez dvoma vključuje tudi več avtorjev ali voditeljev procesije.

Če pa se hočemo v spominjanju osrediniti predvsem na dramsko literarno umetnino patra Romualda, potem se nam nudi kot izpričan časovni razpon, v katerem jo je napisal in dopolnjeval, od 1715 do 1727.

THREE CENTURIES OF THE ŠKOFJA LOKA PASSION PLAY

Abstract

The Capuchin tradition of Passion plays from the seventeenth and early eighteenth centuries comprised a variety of dramatic texts and their versions for the staging of the Passion of Jesus and the associated public folk devotion. Unfortunately, the *Škofja Loka Passion Play* is the only preserved constituent of this textual tradition. Nevertheless, several fragments that have been preserved within the manuscript and around it, testify to the existence of its earlier textual tradition. From these fragments, it is possible to reliably extract the basic chronological axis of the *Škofja Loka Passion Play*, proposed by this article.

If we choose to focus primarily on the procession as a public devotion and performance, we are offered an attested range of staged Passion plays in Škofja Loka from 1713 until the ban in 1768. This range is wider in time, but undoubtedly includes several authors or *magistri processionis*.

However, if we prefer to focus our memory primarily on the dramatic literary work of art by Father Romuald, then the years from 1715 to 1727 are offered to us as an attested time span in which he wrote and supplemented his literary creation.

BOGASTVO IZROČILA IN SKROMNOST IZROČENEGA

Ko razmišljamo o tristoletnem jubileju škofjeloške pasijonske procesije, je pametno, da si v duhu oživimo osnovna vprašanja: Česa se pravzaprav spominjamo? Kateri dogodki ali pojavi so tisti, ki si jih hočemo priklicati v spomin ob našem jubileju? Kateri dogodki naj bodo temelj našega jubileja?

Odgovora na to vprašanje se lotimo na pravi način, če upoštevamo dvoje, kar obdaja ohranjeno besedilo *Škofjeloškega pasijona*.

Na eni strani ga obdaja dejstvo, da je bogata množina verzij, inčič in besedilnih odlomkov kapucinskih pasijonov obstajala že vse 17. stoletje – začeli so nastajati že prva leta po tem, ko so kapucini leta 1606 prišli v Ljubljano. Metod Benedik je dokazal, da so zelo zgoraj, ko je bil njihov predstojnik pater Fortunat (1608–1613), že začeli z ljubljansko spokorno procesijo na veliki petek.¹ To pomeni, da se je do začetka prirejanja pasijona v Škofji Loki nabrala malone 100 let dolga tradicija pasijonskih besedil s celo vrsto verzij, dodanih prizorov, dialogov itn. To bogato skupino rokopisov imenujemo besedilno izročilo *Škofjeloškega pasijona*. Znotraj reda je bilo to izročilo večidel dostopno vsakemu voditelju procesije – koder so pač kapucini imeli procesijo velikega petka, npr. v Radgoni, Beljaku, Škofji Loki in še kje (česar pa ne vemo povsem natančno).

Na drugi strani pa *Škofjeloški pasijon* obdaja kruto dejstvo, ga malone »fiksira« in določa, da je od vseh dramskih besedil, ki so sestavljala kapucinsko pasijonsko izročilo, edini preživel ujme časa in se nam ohranil. Ti dve realnosti se nam zdita protislovni; vendar je za premislek o tem, česa natanko se ob jubileju *Pasijona* spominjamo, pametno, da ju sprejmemo vsaj kot predpostavko.

V kritični izdaji *Škofjeloškega pasijona* sem skušal v mejah ohranjenega gradiva pokazati na razna znamenja ali sledi tega starega besedilnega izročila² in s tem dokazati, da je obstajalo več inčič, torej več verzij kapucinskih procesij za veliki petek. In ko je pater Romuald okrog leta 1715 pisal besedilo »svoje procesije«,³ kakor se je sam izrazil, se je brez dvoma opiral nanje in iz njih zajemal, saj baročna koncepcija ustvarjalnosti ni poznala moderne stvaritve kot »novosti« in »preloma« s prejšnjim, marveč je temeljila na posnemanju, variiranju ter novem oblikovanju že vnaprej danega in znanega. Prav gotovo se pater Romuald tedaj, ko je imel na mizi več verzij slovenskih ali dvojezičnih pasijonov in je pisal *Škofjeloškega*, ni zavedal, da bodo vsi tisti rokopisi propadli, bili zavrženi, raztreseni ali zgoreli v pečeh, kar se je zgodilo v dobi razsvetljenega razuma proti koncu 18. stoletja in pozneje. Ne, gotovo ni niti pomislil, kakšno uničenje bo v času razsvetljenstva, zlasti po letu 1780, zadelo mnoge samostane, baročne duhovne

¹ Benedik, *Škofjeloški pasijon 1713 – 1715 – 1721 – 1999 – 2000*, str. 425–426.

² Oče Romuald, *Škofjeloški pasijon*, str. 344–351.

³ Tu sem v nekaj odstavkih uporabil in predelal odlomke besedila Ogrin, Troje stoletij spokornosti in poezije.

bratovščine (kakor je bila bratovščina Svetega Rešnjega Telesa, ki je uprizarjala prav njegov pasijon v Škofji Loki), kako bodo razsvetlenci pasijonske pobožnosti prepovedali, zatirali križev pot, prepovedali romanja in češčenje svetnikov, ukinjali praznike in bodo oblasti delale javno pohujšanje s smešenjem vsega, kar je bilo ljudem sveto in božje.⁴ Vse to je bilo ob zori 18. stoletja še nepredstavljivo – a šele znotraj vsega tega dobi pravi pomen stavke: ni si mogel predstavljati, da bo njegovo pasijonsko dramsko besedilo edino, ki se nam bo v celoti ohranilo v prvotni podobi ... Skratka, ni si bilo moč niti misliti, da bo iz tako bogatega izročila naslednikom dejansko izročeno le eno besedilo. Bogastvo izročila, skromnost izročene: uničenje, ki ga kot izvršeno dejstvo vidimo v zgodovini pasijonskih besedil, je ena od prvin, ki je za obhajanje jubileja *Škofjeloškega pasijona* vsekakor bistvena. V tem, da se nam je eno takšno čudovito besedilo kljub vsemu ohranilo, nam je nekaj sporočeno – in tega sporočila »zgodovine« ne bi smeli preslišati.

ČASOVNA OS ŠKOFJELOŠKE PROCESIJE

Ko vemo, da je obstajalo več verzij kapucinskih pasijonov v slovenščini, ohranjena pa je le ena, nam s tem ni prav nič olajšano razumeti njeno zgodovino: nasprotno, še mnogo težje je natančneje določiti, kako in kdaj je pater Romuald napisal verzijo, ki jo danes poznamo kot *Škofjeloški pasijon*. Načrtovana 300. obletnica v letu 2021 je brez dvoma imela dober namen; toda poenostavljena datacija *Škofjeloškega pasijona*, kot da naj bi ta nastal ali se začel z letom 1721, je neveljavna. Dosedanje raziskave so segle dlje v ozadje; kakor običajno v življenju, je resnica sicer bolj kompleksna, vendar nam daje vse bolj trdno oporo. Dokopati se je moč do nekaj jasnih, razločnih točk v času, ki jih je v zgodovini loškega pasijona moč zanesljivo določiti in razvrstiti v časovno os.

1713 je leto, kot je ugotovila Monika Deželak Trojar,⁵ iz katerega se nam je ohranil najstarejši dokument o uprizarjanju pasijona v Škofji Loki; v omenjeni kritični izdaji ga je objavila med dokumenti o pasijonu kot *List št. 1*.⁶ Metod Benedik je to uprizoritev pasijona v letu 1713 povezal s posvetitvijo kapucinske cerkve v Škofji Loki.⁷ Vendar celo to, najstarejše ohranjeno pismo že omenja utečeno prakso priprav na procesijo kot utrjeno navado (več o tem v članku Monike Deželak Trojar, tudi v tej številki). S tem je dokazano, da je v Škofji Loki že pred patrom Romualdom obstajala pasijonska tradicija. V istem pismu je ta neznani

⁴ Primerjaj denimo podrobno dokumentiran poskus razsvetljenskih oblasti, da bi nasilno zatrli tradicionalno obliko češčenja Matere Božje v Železni Kapli leta 1787, ki so se mu ljudje energično uprli. *Kapelski pasijon*, str. 424–429.

⁵ Deželak Trojar, *Listi ob kodeksu Škofjeloškega pasijona*, str. 372–375.

⁶ Oče Romuald, *Škofjeloški pasijon*, str. 270–273, 300–301.

⁷ Benedik, *Škofjeloški pasijon 1713 – 1715 – 1721 – 1999 – 2000*, str. 420.

voditelj loške procesije najavil, da bo prihodnje leto (tj. 1714) nastopajoče za sodelovanje prosil naslednji ali »novi voditelj procesije«.⁸

1715 je leto, v katerem je pater Romuald že napisal povabilno pismo k pasijonski procesiji velikega petka, v katerem izrecno vabi župnika k »svoji procesiji« (*ad processionem meam*).⁹ S tem je dokazano, da je tedaj (morda na osnovi starejših verzij) že napisal svoje besedilo pasijona. Ne vemo, kakšno je natanko bilo, saj se nam ni ohranilo; gotovo pa te prve inačice ni zavrzel, marveč jo je razvijal dalje, verjetno je bila torej podobna ohranjeni inačici, le da je bila skoraj gotovo obširnejša. Najbrž je obsegala več prizorov.

1721 je letnica, zapisana na t. i. »foliju 2«; mnogi so razumeli, da označuje čas nastanka pasijona. To je prvi popisani list v kodeksu *Škofjeloškega pasijona*, toda list, ki je brez dvoma eden najbolj problematičnih in zapletenih v slovenskem zgodovinskem gradivu. O njem je bilo popisanih na desetine strani. Njegova enostavnost je frapantno zavajajoča, saj skriva vrsto konfliktnih branj in nejasnosti (nekaj jih je skušala pojasniti kritična izdaja). Vsekakor ta list ni bil napisan sočasno z nobeno verzijo pasijona, tudi sočasno z ohranjeno ne.

1725–1727 sta leti, v času katerih (zelo verjetno pa 1727) je pater Romuald napravil lepopisni prepis svojega pasijona – ali pač tiste verzije, za katero je želel, naj se uprizarja tudi v prihodnje – In ta prepis se nam je ohranil! Za uvod je dodal pravila predstojnikov, po katerih naj bi priprave potekale, na koncu pa seznam rekvizitov, vse to skrbno oštevilčil in predstojnikom izročil v nevezanih snopičih (morda že povezanih, toda brez platnic, te so prišle pozneje). To je znameniti *Škofjeloški pasijon*.

1728 je leto, ko je *Periocho*, tj. seznam podob loške procesije, ki je potekala v tem letu, v ohranjeni rokopis že dopisala druga roka, ne več pater Romuald. Lahko sklepamo, da je torej leta 1727 pater Romuald predajal vodenje pasijona v druge roke, zato je napravil popoln rokopis, ki je preživel nesreče treh stoletij.

To je vse, kar gotovega vemo.

Tradicija pasijona je torej v Škofji Loki obstajala že pred patrom Romualdom; da so ga uprizarjali vsako leto, je jasno iz ohranjenih povabilnih pisem in načina, kako mimogrede je procesija omenjena kot nekaj vsakomur znanega. Leta 1715 je pater Romuald že imel svoj tekst pasijona in ga regularno uprizarjal; v letih 1725–1727 je nastal lepopisni prepis, ki se nam je ohranil do danes. Kaj naj bi v tej verigi pomenila letnica 1721, ni mogoče jasno povedati. V kritični izdaji sem se nagibal k tezi, da je poprejšnja tradicija uprizarjanja leta 1721 od redovnega vodstva dobila le na novo precizirana navodila (kar se je dogajalo večkrat) o iz-

⁸ Oče Romuald, *Škofjeloški pasijon*, str. 270, 300.

⁹ Oče Romuald, *Škofjeloški pasijon*, str. 274–277, 302–303; Deželak Trojar, Listi ob kodeksu Škofjeloškega pasijona, str. 376–377.

vedbi te spokorne pobožnosti;¹⁰ to morda drži, toda tudi v tem primeru so nova pravila, sprejeta na kapitju 23. maja 1721, veljala šele za pasijon v letu 1722.

Iz leta 1721 nimamo niti enega papirčka, ki bi izpričeval, da se je tega leta loška procesija začela: niti kakšnega povabilnega pisma niti kakšnega fragmenta, predvsem pa ne ohranjenega rokopisa *Škofjeloškega pasijona*, še zlasti pa ne folij 2 z letnico 1721 – nič od tega ni nastalo v letu 1721. Tudi organizacijski okvir, določen 23. maja 1721, je veljal šele za pasijon leta 1722. Skratka, kaj naj bi se posebnega zgodilo leta 1721, tega nam ne zna nihče povedati. Kakor že vrsto let, so tudi to leto uprizorili loško procesijo velikega petka.

Toda glavna, najbolj pomembna stvar je v tej kronološki osi očitna in zunanaj dvoma: iz ohranjenega rokopisa *Škofjeloškega pasijona* in priloženih listov je povsem jasno, da je pater Romuald svoje *pasijonsko besedilo* imel že leta 1715 in ga je v obliko, ki nam je izročena, lahko predeloval vse do posta leta 1727, ko je nastal *ohranjeni rokopis*.

ČASOVNA SESTAVLJENKA

Ob tem nedvornem in temeljnem dejstvu pa si vendarle želimo razumeti tudi razne podrobnosti iz življenja *Pasijona* kot teksta in kot uprizoritve – in tu se stvari zelo zapletejo. Če smo iz zgoraj navedenih glavnih, čistih dejstev lahko sestavili trdno kronološko os, nam iz množice podrejenih podatkov uspe sestaviti le bolj ali manj posrečeno sestavljenko – nekakšen zapleten časovni sudoku. Mojstra, ki bi ga uspešno razrešil, tako da se vsi podatki pravilno sestavijo, še ne poznamo; nedvomno pa se je rešitvi moč približati.

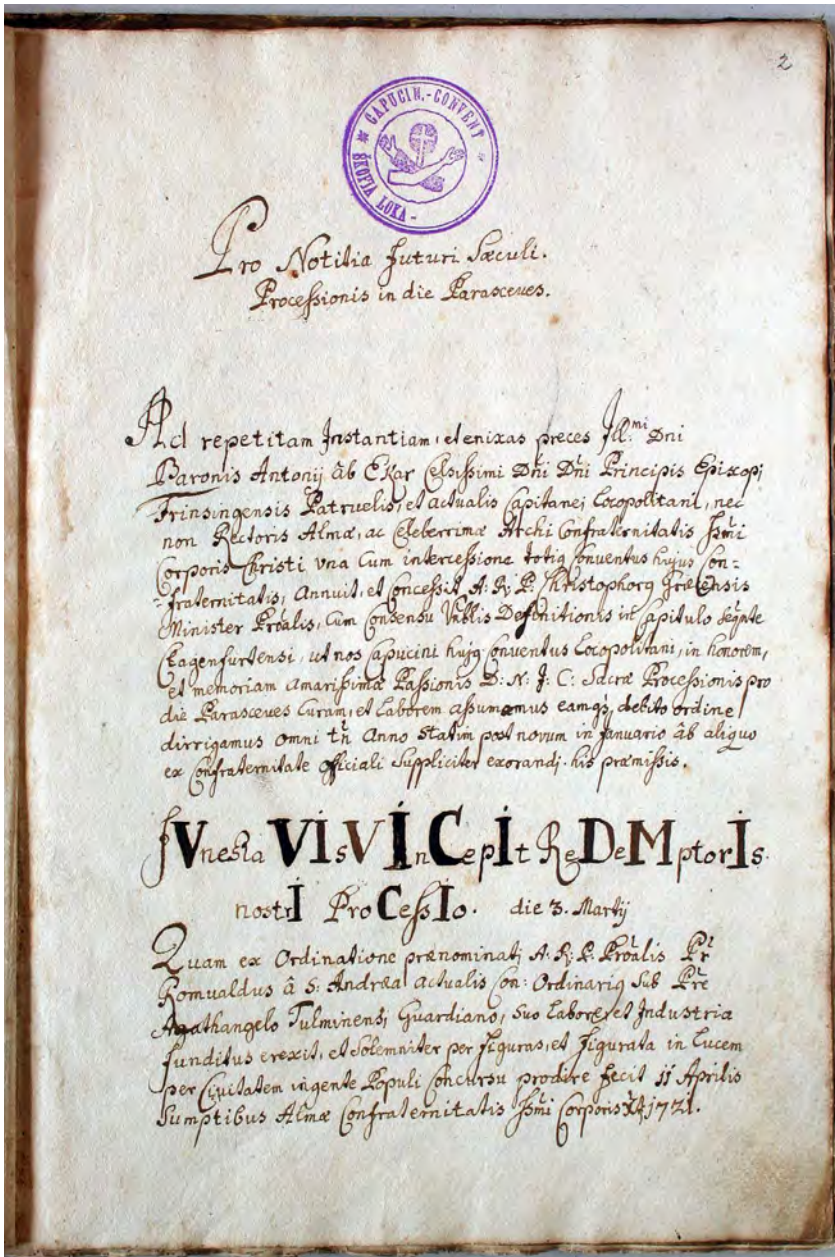
Rešitev se skriva v tem, kako brati (razumeti) in med seboj uskladiti podatke, zapisane na zgolj treh listih *Škofjeloškega pasijona*: na folijih 2, 3 in 4. V kritični izdaji sem to poskušal, toda 12 let pozneje na to in ono gledam drugače. Kdor koli se ukvarja s *Škofjeloškim pasijonom* ali hoče o njem postaviti kakšne časovne mejnike, kaj šele jubileje, bi se moral poglobiti in o teh temeljnih stvareh podati jasno razlago. Predvsem pa bi bilo intelektualno korektno, da zgodovinar reši glavno zagonetko rokopisa: jasno naj pove, kdaj in kako naj bi, po njegovem mnenju, nastal folij 2.

V kritični izdaji sem še vedno dopuščal, da je morda folij 2 vendarle nastal približno sočasno s tam navedenimi datumi v letu 1721 – zato sem tehtal argumente za dve nasprotujoči si hipotezi: bodisi, da je list sočasen, bodisi da je poznejšega izvora, posterioren in kroniški.¹¹ Danes sem prepričan, da je folij 2 precej poznejšega nastanka in nosi kroniško besedilo.¹²

¹⁰ Oče Romuald, *Škofjeloški pasijon*, str. 346–347, 351.

¹¹ Oče Romuald, *Škofjeloški pasijon*, str. 345–354.

¹² Misel, da bi folij 2 nastal leta 1721, se mi danes zdi nesmiselna. Če vemo, da je ohranjeni Ro-



Folij 2 v *Škofjeloškem pasijonu*. Arhiv Kapucinskega samostana Škofja Loka. Vir: eZISS, *Škofjeloški pasijon*, 2009, ZRC SAZU.

V besedilu folija 2 so zgodovinarji doslej videli mnogo preveč, premalo pa so našli v drugih dokumentih in v samem rokopisu pasijona. Na foliju 2 ni niti besede, ki bi govorila o uvedbi česa novega, o kakršnem koli začenjanju; govori le o vsakoletni prošnji bratovščine (o kateri smo že ugotovili, da je opisana precej literarno), dovoljenju predstojnikov, da kapucini procesijo izvedejo ter naposled o pripravi in datumu procesije. Da bi v teh vrsticah hoteli videti začetek *Škofjeloškega pasijona*, se ne zdi razumno. Takšno ali zelo podobno besedilo je bilo lahko v kroniki loškega kapucinskega samostana za prav vsak veliki petek zgodnjega 18. stoletja, in strinjam se, da tudi za veliki petek 1721.

Naj zdaj na kratko povem svoje, nekoliko revidirano mnenje – do katerega pa so mi, kakor je to običajno v življenju, pomagali priti drugi.

Da je bil folij 2 napisan ločeno od katerega koli dela pasijona, z drugo roko, na drugačnem papirju in naknadno prilepljen v rokopis *Pasijona*, je ugotovljeno že v kritični izdaji. Vendar pa mi je šele Blanka Avguštin Florjanovič v svoji analizi, izvedeni ob restavriranju rokopisa, podala nedvomen dokaz, ki pove celo več (glej njen članek v tej številki): da je bil namreč v rokopisu *Pasijona*, ki je bil vezan samo enkrat (!), prvotno na mestu folija 2 neki drug naslovni list, ki je bil par sedanjega folija 7, z drugo besedo: sedanji folij 7 in prvotni naslovni list sta v prvi legi rokopisa tvorila isto polo. Tako je bil rokopis izgotovljen in vezan. Nato je v nekem trenutku nekdo začutil potrebo, da prvotni naslovni list odstrani in ga nadomesti: zato ga je odtrgal ali odrezal in v rokopis prilepil sedanji folij 2. Bistvena ugotovitev Blanke Avguštin Florjanovič je, da je bil folij 2 prilepljen z drugačnim (sekundarnim), namreč škrobnim lepilom, in ne s klejem, ki je bil prvotno uporabljen ob vezavi. Uporaba drugega lepila izpričuje, da je bil folij 2 dodan po vezavi rokopisa in ne ob vezavi, kakor sem prej sklepal.¹³ Vezavo rokopisa moramo postaviti v čas okrog leta 1730, najbolj zgodaj pa v leto 1728, ko je bila dopisana *Periocha* za to leto.

Papir folija 2 vsebuje vodni znak AN papirničarja Antona Nikla (Niggel) iz Žužemberka.¹⁴ Takšen vodni znak je po navedbah Jožeta Šorna izpričan v letih okrog 1730 in pozneje, lahko tudi okrog 1740. Specialist za zgodovino papirja Darko Cafuta ima v svoji zbirki dva vodna znaka s podobno stiliziranimi inicialkami, kakor na foliju 2, datirana še nekoliko pozneje: iz let 1737 in 1743.¹⁵

mualdov rokopis nastal v letu 1727, bi po tem sklepanju moral nekdo šest let starejši folij 2 vzeti od nekod drugod in ga prilepiti v Romualdov rokopis. To se mi danes ne zdi več smiselno. Tudi vodni znak v tem foliju ni izpričan za tako zgodnjo dobo.

¹³ Oče Romuald, *Škofjeloški pasijon*, str. 347, 351.

¹⁴ Prim. vodne znake, zlasti št. 9, 11 in 15 v: Šorn, *Starejši mlina za papir*, str. 107, 108, razlaga str. 114, 115. Žal je v foliju 2 samo t. i. protiznak, tj. papirničarjevi inicialki, glavni znak pa se je nahajal na drugi strani pole.

¹⁵ Darko Cafuta, pismo z dne 23. 1. 2021. Izsledke inž. Cafute povzamemo v tem smislu, da je pri

Zdaj se vrnimo k ugotovitvi Blanke Avguštin, da je bil v nekem trenutku iz že zvezane pasijonske rokopisne knjige odstranjen naslovni list in namesto njega tja prilepljen sedanji folij 2. Najprej si skušajmo predstavljati, zakaj bi neki predstojnik ali voditelj procesije to naredil. Kot razumna domneva se ponuja, da je hotel uvesti na začetek nekakšno kroniško besedilo, v katerem bi predvsem izrekel priznanje patru Romualdu, ko ga verjetno ni bilo več v loškem samostanu, morda celo ne več med živimi. Da bi se piscu zdelo potrebno vstaviti folij 2 zato, da bi omenjal glavarja in bratovščino, stvari, ki jih je vsa Škofja Loka poznala do podrobnosti, se ne zdi verjetno. Smiselno pa se zdi, da je novi voditelj procesije hotel ohraniti spomin na patra Romualda. To bi lahko bil pravi smisel in razlog, zakaj je prvotni naslovni list odstranil in tja prilepil sedanji folij 2.

Kot najzgodnejši termin, ko se je to lahko zgodilo, moramo videti leto 1728, ko je bila dopisana *Periocha* za to leto, in možno je, da bi bil rokopis tedaj takoj zvezan, novi voditelj pa bi kmalu zatem prilepil sedanji folij 2. Lahko pa je folij 2 dodal tudi precej pozneje, na primer leta 1748, ko je pater Romuald umrl dober teden po veliki noči.

Pri tem je hipoteza zgolj, zakaj se je to zgodilo; ni pa hipoteza, temveč dejstvo, da se je to zgodilo leta 1728 ali več let pozneje.

Tu bi lahko ugovarjali, da folij 2 dvakrat meri na sočasno realnost z uporabo besede *actualis*, ko loškega glavarja in patra Romualda omenja kot pridigarja. Toda v novi latinščini baročne dobe je po mnenju filologov možno,¹⁶ da se *actualis* (delujoč, dejaven) nanaša tako na sočasnost kakor na preteklost, v kateri je bil subjekt *delujoč*; tem bolj, če je bilo besedilo folija 2 vsaj deloma zajeto iz kakšne samostanske kronike, ki pa je dejansko nastajala sočasno. Ko pa je, nasprotno, pater Romuald na foliju 4 v točki 7 zares hotel poudariti to, kar mu je naročil sočasni, *zdajšnji* provincial pater Gotthard, je uporabil izraz *pro tempore provincialis* – ki je *ta čas naš provincial*.

Ne nazadnje naj tu omenim še nekaj, kar me je popolnoma presunilo, ko sem pred leti v Arhivu Slovenije odprl rokopis patra Viktorina Kranjskega za spremljanje umirajočih, predstavljen v tej številki *Doneskov*. Ko sem zagledal naslovni list knjižice patra Viktorina, sem bil prepričan, da smo našli roko, ki je napisala folij 2 v *Škofjeloškem pasijonu*. Tako podobna, kar enaka se mi je zdela grafija obeh pisav, še zlasti v črkah f, p, r, t, v, tudi C, I, J, P in še v katerih. Pozneje sem tehtal in tudi dvomil – toda vsaj kot hipotezo bi to možnost pustil odprto za nadaljnje raziskave. Kajti pater Viktorin je bil posvečen v duhovnika in postal

datiranju listin po vodnih znakih potrebna previdnost, ker je papir lahko več let ostajal v zalogi, preden je bil porabljen za pisanje. Naš znak bi bil uporabljen okvirno lahko v obdobju okrog 1725 in 1740.

¹⁶ Pismo Mateja Hriberška, 22. 1. 2021.

pridigar leta 1740 – in v naslednjih letih bi mu lahko predstojniki naložili nalogo voditelja procesije; tako bi prav on utegnil napisati folij 2 in ga prilepiti v rokopis. Za to nimamo nobenih dokazov, toda podobnost obeh rok je mestoma prav presenetljiva – upoštevajoč seveda, da je v tem hipotetičnem primeru roka patra Viktorina na foliju 2 mlada, v rokopisu za umirajoče pa precej starejša.

Vse to napeljuje k novemu premisleku folija 2, ki mu še zdaleč nismo prišli do dna. Toda če ga opazujemo kot kroniški list, napisan z določeno časovno distanco, potem je lažje razumeti *navidezno navzkrižje* med datumi, povezanimi s patrom gvardijanom Agatangelom Tolminskim in zadolžitvijo, ki jo je patru Romualdu naložil provincial Krištof Graški. Omenjeno navzkrižje nam pomaga razrešiti spodnji časovni diagram.

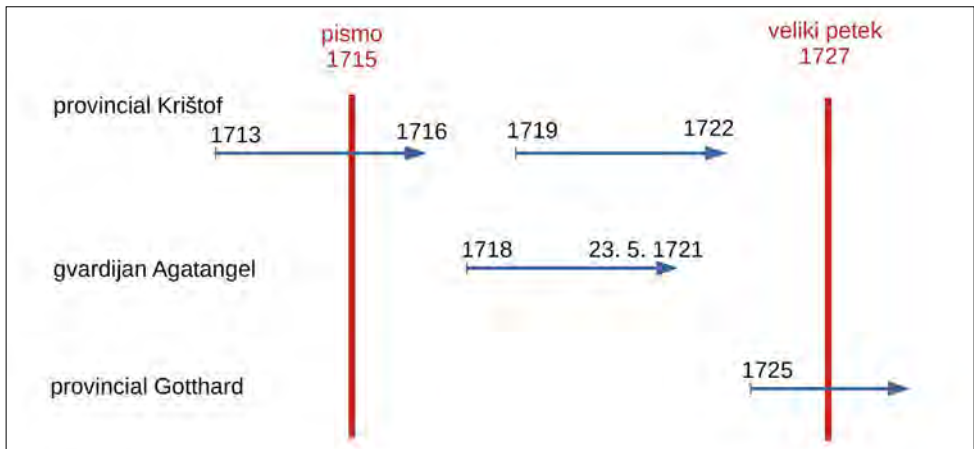


Diagram prikazuje z navpičnima črtama obdobje, ko je pater Romuald izpričano že imel svoje pasijonsko besedilo in ga uprizoril na veliki petek 1715 ter ga nato dopolnjeval do velike noči 1727.

Iz te ponazoritve je naposled bolj jasno: da je bil v zgodnjih letih loškega pasijona pater Krištof Graški dvakrat provincial in da, ko je pater Romuald pisal svoje povabilno pismo v postu 1715, je bil provincial prav Krištof Graški – in kdo drug je patru Romualdu naložil nalogo, naj pripravi pasijon, če ne ravno on, provincial? Doba, ko je bil pater Romuald, kot omenjeno na foliju 2, redni pridigar v Loki »pod patrom gvardijanom Agatangelom Tolminskim«, je nekoliko poznejša, začne se šele leta 1718 (in seveda je bil p. Romuald pridigar še tudi pozneje). V tem je časovno neskladje, toda navidezno. Nobenega neskladja ni, če sprejmemo dejstvo, ki mora biti zdaj dovolj evidentno: da je provincial pater Krištof Graški patru Romualdu ukazal, naj uprizori pasijon, že vsaj leta 1715 – kar je izpričano z lastnoročnim datiranim pismom patra Romualda – zelo verjetno pa mu je to naložil v resnici že leta 1714. Zakaj? Zato, ker, 1) že pismo voditelja

loške procesije iz leta 1713 govori nastopajočim, da jih bo prihodnje leto za sodelovanje prosil »novi voditelj procesije«,¹⁷ in 2), ker se pater Romuald v svojem pismu v postu leta 1715 župniku priporoča, sklicujoč se na župnikovo »preteklo naklonjenost«. ¹⁸ Sklep, da je bil pater Romuald zadolžen za pripravo pasijona že leta 1714, je razumen; toda ni nam ga treba sprejeti, ker nimamo izrecnega dokaza za to. Pismo iz leta 1715 pa to njegovo zadolžitev materialno dokazuje.

Bistvena razlika med letnicama 1721 in 1715 je torej, da za leto 1721 ne poznamo ničesar oprijemljivega, medtem ko imamo iz leta 1715 ohranjeno povabilno pismo patra Romualda, ki je 1) lastnoročno podpisano, 2) datirano, 3) v njem pater Romuald izrazi osebno avtorsko samozavedanje (župnika vabi k »moji procesiji«). Vse to troje v Romualdovem pismu je redko in dragoceno; edino, kar pismu manjka, je navedba kraja. Če želimo imeti neko temeljno zgodovinsko osišče Romualdovega *Škofjeloškega pasijona*, ga brez dvoma vsebuje ta dokument, ne glede na to, kje v Štajerski kapucinski provinci je bil napisan. Zame osebno ni dvoma, da je bil napisan v Škofji Loki; toda tudi, če bi bil napisan v katerem drugem mestu, to v genezi Romualdove pasijonske dramske umetnine ne spremeni popolnoma ničesar.

* * *

Orisana časovna os škofjeloške pasijonske procesije je brez dvoma tisti niz izpričanih procesov in dogodkov, ki tvori verodostojen predmet našega kulturnega spomina in na njem temelječega jubileja. In ker pri oblikovanju loške pasijonske tradicije ne gre za nastanek v eni sami časovni točki, marveč bolj za daljši proces nastajanja in variiranja, katerega osnove so brez dvoma v 17. stoletju, več stopenj pa v zgodnjem 18. stoletju, je verjetno bolj smiselno govoriti o *treh stoletjih Škofjeloškega pasijona* kot o njegovi 300-letnici.

Če se hočemo v tem spominjanju osrediniti predvsem na loško procesijo kot javno pobožnost in uprizoritev, se nam nudi izpričan razpon uprizorjenih loških pasijonov od leta 1713 do prepovedi v letu 1768. Ta razpon je časovno širši, a brez dvoma vključuje tudi več avtorjev ali voditeljev procesije.

Če pa se hočemo v spominjanju osrediniti predvsem na dramsko literarno umetnino patra Romualda, potem se nam nudi kot izpričan časovni razpon, v katerem jo je napisal in dopolnjeval, od 1715 do 1727.

Iz bogatega kapucinskega pasijonskega besedilnega izročila, ki je bilo izgubljeno in uničeno, se nam je torej ohranilo samo besedilo patra Romualda. V uvodnih vrsticah sem zapisal, da vsebuje to dejstvo neko zgodovinsko »sporočilo«, ki bi nas moralo doseči. Toda to »sporočilo« je takšno, da ga more odkriti

¹⁷ Oče Romuald, *Škofjeloški pasijon*, str. 270, 300.

¹⁸ Oče Romuald, *Škofjeloški pasijon*, str. 277, 303.

le vsak človek osebno, sam zase, in odkrije ga toliko, kolikor ga tudi izpolni s svojim življenjem. »Sporočilo« je zelo osebno, izvira pa iz tega, kar kapucinski viri imenujejo »skrivnosti Gospodovega trpljenja«. Prav zato Škofjeločani svoje postne pobožnosti tradicionalno niso imenovali pasijon, temveč *procesija*. Bila je spokorna procesija, ki je bila hkrati estetsko lepa in duhovno presunljiva.

Literatura

- Benedik, Metod: Škofjeloški pasijon 1713 – 1715 – 1721 – 1999 – 2000. *Liturgia Theologia prima*. Zbornik ob 80-letnici profesorja Marijana Smolika. Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba, Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, Založba Družina, 2008, str. 415–429.
- Deželak Trojar, Monika: Listi ob kodeksu Škofjeloškega pasijona. Oče Romuald: *Škofjeloški pasijon*. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba, ZRC SAZU, 2009, str. 366–386.
- Kapelski pasijon. Editio princeps. Znanstvenokritična izdaja* (ur. E. Prunč in M. Ogrin). Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba, ZRC SAZU, 2016.
- Oče Romuald: *Škofjeloški pasijon. Znanstvenokritična izdaja* (ur. M. Ogrin). Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba, ZRC SAZU, 2009.
- Ogrin, Matija: Troje stoletij spokornosti in poezije Škofjeloške procesije. *Zvon*, XXIV/1, 2021, str. 52–54.
- Šorn, Jože: Starejši mlinci za papir na Slovenskem. *Zgodovinski časopis*, VIII/1–4, 1954, str. 87–117.